

— Elinka vypráví

| Emilie Holomková-Machálková |

Elinka – tak říká celá rodina Emilii Machálkové, rozené Holomkové. Rod moravských Romů Holomků je velmi starobylý a nejméně čtyři jeho příslušníci vešli alespoň matně do povědomí veřejnosti. Nejmladší z rodu Holomků, známá těm, kdo se zajímají o romskou kulturu, je PhDr. Jana Horváthová (1967), ředitelka Muzea romské kultury v Brně. Její otec, Ing. Karel Holomek, je politik, v letech 1990–1992 byl poslancem ČNR, dnes předseda Sdružení Romů na Moravě, v roce 2002 byl vyznamenán prezidentem Havlem za zásluhy. Jeho otec, JUDr. Tomáš Holomek (1911–1987), byl prvním vysokoškolsky vzdělaným Romem v historii Čech a Moravy – alespoň pokud je známo. Další z rodu Holomků, kdo si zaslouží nejvyšší úcty a kdo zatím nebyl dost doceněn jako významný činitel romské historie, byl Doc. Ing. RSDr. Miroslav Holomek, CSc., zakladatel a předseda

Svazu Cikánů–Romů (srpen 1969–březen 1973). Miloš – jak se říkalo Miroslavu Holomkovi, by se byl 6. ledna dožil osmdesáti let. Narodil se v roce 1925. Zemřel 10. června 1989 v podstatě uštvan proto, že se v údobí „normalizace“ následující po potlačení „pražského jara“ nesmířil s další vlnou asimilační politiky vůči Romům.

Možná, že významných osobností z rodu Holomků by bylo ještě více, kdyby většina příbuzenstva nebyla zahynula za války v Osvětimi a jiných koncentračních táborech. Podrobnější údaje o tom uvádí Jana Horváthová ve svém článku Možnosti integrace na příkladu moravských Romů (Romano džaniben 1/1994, s. 8–19). O strastiplném osudu rodiny hovoří i Tomáš Holomek (Romano džaniben 3–4/1999, s.133–138) a jeho syn Karel (tamtéž s. 129–132). Snad se nám jednou

podarí přinést ucelenou informaci i o životě „Miloše“, předsedy Svazu Cikánů–Romů. Jeho sestra Elinka se o něm několikrát zmiňuje v následujícím rozhovoru, a tak alespoň záblesky jejích vzpomínek osvětlí jeho osobnost.

Emilie Machálková, Elinka, je ovšem sama výrazná osobnost. Nepochybně to řekne každý, kdo ji kdy slyšel zpívat, ať už na podiu na romských festivalech anebo na „elpičku“, které vyšlo ještě v době Svazu Cikánů–Romů.

Vyprávění paní Machálkové je historicky nesmírně cenné. Ukazuje na příkladu jednoho romského rodu, jak spontánně docházelo k včlenění moravských Romů do celkové společnosti. Genocidní politika vůči „cikánům“ v tzv. „protektorátu Čechy a Morava“ za druhé světové války postihla i ty, kteří si ve společnosti našli své místo.

Osud bezprostřední Elinčiny rodiny, otce, matky, dvou bratrů, ukryvané babičky a neteře byl velmi výjimečný. Rodina byla jako jedna z mála vyňata z transportu, protože se za ni neohroženě postavil starosta vesnice Nesovic v kyjevském okrese.

S Alžbětou Janíčkovou, tehdejší redaktorkou měsíčníku *Amaro gendalos*, jsme s paní Machálkovou nahrály v listopadu roku 2002 rozhovor, který přepsán z diktafonu obnáší třicet hustě popsaných stran. Vybíráme z něho jen ukázky (i když každého vynechaného úseku je nám líto). Některé části rozhovoru stručně parafrázujeme, jiné ponecháváme v úplnosti i se svými otázkami. Své vstupy vypouštíme tam, kde jsou sice součástí přirozeného rozhovoru, kde však odvádějí pozornost od Elinčiny sdělení.

Paní Machálková romsky rozumí, romsky zpívá, ale – na rozdíl od svého zesnulého bratra Miloše – romsky mluví s obtížemi. Proto jsme hovořily česky. Na několika málo místech jsme hovorovou řeč upravili. Snažili jsme se ovšem zachovat maximální autenticitu Elinčina projevu i po formální stránce.

Časové údaje zmíněné v rozhovoru se vztahují k době, kdy byl zaznamenán – pokud není specifikováno jinak.

MH

| Mladá maminka |

Narodila jsem se ve Svatobořicích, okres Hodonín, 25. listopadu 1926, rok a půl po svém nejstarším bratru Miroslavovi-Milošovi. Po mně pak přišel ještě bratr Stanislav. Jsem tedy ze tří dětí.

Žili jsme tenkrát u mých stařečků, u mamčiných rodičů. Maminka byla nejstarší, měla čtyři bratry. Jeden byl právě ten Tomáš, co vystudoval práva. Maminka se jmenovala Rozina – a moje vnučka v Porubě má dceru a té dala jméno Rozina po svojí prababičce. Hezké jméno, že?

(...) Potom, když mi bylo sedum, tak jsme se odstěhovali. Tatínek byl výpravčí na nádraží, to tenkrát bylo něco, aby Cikán byl výpravčí. Odstěhovali jsme se, protože mamčin mladší bratr Štěpán – ona se narodila v roce 1903, Štěpán 1905 – se oženil. Můj stařeček byl koňský handlíř a z maštale jim udělal byt. Štěpánova žena byla totiž z lepší rodiny, nebyla Cikánka. Cecílie, Cili. Štěpán chodil se stařečkem po těch koňských trzích a poznal ji v Přerově. Ona byla blondýna, modrooká! No, poznal se s ní a tajně se scházeli. Když se to její rodiče dověděli, tak ji doma zavřeli. Měla domácí vězení. Ale přesto se jí povedlo utéct do Svatobořic za Cikánem Holomkem. Ale moje stařenka byla taková, že nechtěla gádže. Chtěla, aby si její čtyři synové vzali Romky. No, nepovedlo se jí to.

(...) Moje maminka si vzala Roma. Teda můj tatínek byl asi jenom napůl Rom, ale romsky uměl.¹ On přišel jako bezprizorný ke stařečkovi, čtrnáctiletý, dělal u něj pacholka. Stařeček se ho ujal a dal mu jméno Holomek. Takže Holomek si vzal pak Holomkovou, mou maminku.

(...) Strýc Štěpán si přived moravské děvče z Přerova, Cili, a stařenka se s tím nechtěla smířit. Řekla: „A vědí o tom její rodiče? Že nevědí? Tak ji vem a zavez ji dom!“ Ona dom nechtěla, strejček Štěpán ji dom nezavez a tak jim stařeček z maštale udělal byt. Cili měla sestru Máli, a ta Máli mi potom za několik let vyprávěla, když už jsem byla starší, jak to všechno bylo. Říkala: „Cili nám napsala, že se jim narodil chlapeček, ať přijedeme. Ale rodiče s ní nechtěli nic mít. Za rok napsala, že má druhýho chlapečka, a zase – ať přijedu aspoň já. Tak jsem se rozčílila, bůhví v jakým cikánském táboře žije, on jí bude dělat jenom děti, a budou to samý cigáni, tak to ne!“ A tak se ta Máli, ta Cilina sestra, rozjela do Svatobořic. Přijela do Kyjova a vzala si taxíka. Bylo to v létě, v červenci, ve třicátým roce. Nechala se vysadit na kraji Svatobořic, šel tam sedlák v kroji, jak se tenkrát ještě chodilo, s kosou na rameni, a povídá

¹ Rozhovor s panem Antonínem Holomkem, otcem paní Emilie a Miroslava Holomkových, jsme nahráli v roce 1970 v Brně v ústředí Svazu Cikánů-Romů. Následuje po příspěvku paní Machálkové.

mu: „Prosím vás, kde je ten cigánskej tábor, co bydlí Holomkovi?“ A on prý povídá: „Oni nebydlí v žádném táboře. Běžte tady do další ulice, nahoru, je to třetí dům.“ Ona přišla – napřed byl dvůr oplocený, jak to bývá na Slovácku, a potom dům. No tak otevřela vrátka, a vyšel prý mladý Cikán, strašně pěkný, v bílý košili, a povídá: „Co si přejete?“ A ona prý: „Já tady někde mám vdanou sestru.“ „Ahá, to je moje švagrová. Já jsem Tomáš Holomek.“ To byl Tomáš. On tehdy už studoval na Karlově univerzitě. Ale bylo léto a měl prázdniny. Ona prý zůstala, jako když do ní praští. Tomáš pak zavolal na bratra: „Pepku – tak jsme mu říkali – pojď, máš tu švagrovou.“ A on prý vyšel, asi ročního chlapečka na rukou – druhé krásnej mladej Cikán – a pak vyšla Cili, v náručí dítě v peřince, a ta Máli mi pak řekla: „Já v duchu odprošovala celou rodinu Holomkovou a hned jsem si je zamilovala.“

| Za svobodna ještě jako Holomková |

Ona ta Máli nemohla mít děti, a její sestra, Cili, měla dětí šest. Z těch šesti žijou jenom už dva. Oni to přežili – válku – protože Cili nebyla Romka. Zůstala s dětma sama – nejstaršímu bylo čtrnáct, nejmladšímu tři. Ale mého strýce sebrali. Cilina manžela. Tři maminky bratry sebrali. Akorát Tomáš se schovával, skrývali ho jeho kamarádi.

(...) Tři stařenčini synové si vzali neromky, akorát ten nejmladší udělal stařence radost a vzal si Cikánku. Překrásnou. To byli rodiče Růženky, které jsme se ujali. My jsme se večer dověděli, že Cikány ze Svatobořic budou ráno svázet na jatka – do Brna – a potom někam pryč. Tak já jsem v noci jela do Svatobořic, vzala Růženku a stařenku k nám, a tak jsme je zachránili.

Mně bylo tehdy šestnáct let. Jinak všechny odvezli. Kromě Tomáše.

Odpusťte otázku, ale odkud jste jela do Svatobořic? A jak se vám podařilo vyhnout transportu?

My už jsme tehdy bydleli v Nesovicích, to je u Bučovic. Když se teda strýc Štěpán oženil, my jsme se odstěhovali do Nesovic, protože jich bylo ve stařečkově domku hodně. V Nesovicích dostal tatínek práci, a tak jsme jeli tam. Akorát Miloš zůstal u stařečků, protože chodil v Ky-

| Elinka v mladších letech |

jově do gymnázia. Ale za války ho jako cikána z gymnázia vyhodili a tak byl pak s náma v Nesovicích. Nenechali ho studovat. Ale že ujel, to bylo jeho štěstí, protože jinak by ho byli sebrali taky.

A v Nesovicích sbírali Romy později než ve Svatobořicích?

V Nesovicích to bylo tak, že tam byl vynikající starosta. A když my jsme měli jet do koncentráku, on se nás zastal. Starosta a ještě vrchní strážmistr. Oni jezdili do Prahy na gestapo a oni za nás tak bojovali, že nás z toho transportu vybojovali. My jsme měli jet v pondělí – ve tři hodiny už jsme měli být v Brně na jatkách, my už jsme šli

na nádraží – a ten pan starosta právě přijel z Prahy, z gestapa. On tři noci nespál, byl šíleně unavený! Zastavil se u nás: „Nikam nejedete!“ A maminka omdlela. „Ještě že jsem vás chyt! Ještě že jsem vás zadržel! Tady máte všichni potvrzení, že nikam nemusíte.“

On se jmenoval Josef Kilián a byl starostou asi třicet let. Byl to náš soused.

Jak se vám podařilo zachránit vaši babičku – tedy stařenku?

Ona byla nemocná a byla u nás. Pak už po ní nepátrali. V Nesovicích lidi věděli, že stařenka a Růženka nejsou přímo z naší rodiny, ale byli tam hodní lidi a nikdo nás neudal.

Stařečka se vám už zachránit nepodařilo?

Už ne. On byl ve Svatobořicích a tak šel s ostatními. Přes třicet lidí z Holomkova rodu šlo do koncentráku. Stařeček, jeho synové – kromě Tomáše – sestřenice, bratřenci...

(...) Do koncentráku jsme nemuseli jet, ale nesměli jsme se vzdálit víc než dvacet kilometrů od bydliště. A nedostávali jsme potravinové lístky, ale celá obec se o nás starala a pomáhala nám. A byl tam jeden kluk, Bruno, jeho otec měl továrnu – ten Bruno se mnou tancoval. On nám nosil třeba trička nebo nějakou látku, tatínkovi to prodal za pár korun a tatínek to chodil prodávat za jídlo. Šmelil, ale nějak jsme žít museli. Tatínek byl dost bílý, nebylo na něm vidět, že je Rom. Tak mu to procházelo. Ale riziko to bylo stejně veliké. Představte si, co se mu jednou stalo! On byl až někde na jižní Moravě a ve Veselí přisedal. Měl dva kufry jídla. Na nádraží byl policajt, gestapo, každého prohlíželi. Před tatínkem šla nějaká babka, na zá-

dech nesla krosnu vajec. Okamžitě ji zatkli. Tatínek – měl na sobě nazelenalý klobouk, hubertus, bylo to v zimě – povídá: „Bože, co teď!“ Chtěl proklouznout jinudy, ale tam stáli gestapáci taky. „No tak z transportu mě starosta dostal, a teď mě ten koncentrák stejně čeká!“ Ale napadlo ho – jak k tomu policajtovi přišel, utáhl si kabát, postavil kufr na zem, a povídá: „Hajlhitler!“ Oni taky „hajlhitler“ a pustili ho.

(...) No a jednou jsem jela vlakem, a byl tam můj bývalý spolužák, kamarád, Jarek Koselda. A taky můj nastávající manžel. (Ale to jsme tehdy ještě nevěděli, že se vezmeme). Kamarádi. A teď tam přistoupil nějaký takový – na klopě měl hitlerovský odznak, pozdějc jim říkali kolaboranti. Já jsem mu, myslím, nějak zavadila o nohu. On se otočil a povídá: „Cigánko, co tu děláš?! Jak to, že jezdíš s normálníma lidma? Ty máš bejt v dobytčáku!“ A ten můj kamarád, ten Jarek, vstal, šel k němu, chyt ho a povídá: „Cos to řek mý kamarádce?“ Táhne ho k oknu, otevřel okno a už ho tam cpal. „Ty nejsi hoden si čichnout k její noze!“ Tááááákhle on ječel ten ohitlerovanej! V tom přišla průvodčí, ženská. „Proboha pusťte ho, pusťte ho, on je s Němci!“ On byl zelenej hrůzou, napolo udušenej. Ale přišly Bučovice, my jsme vystoupili a do Nesovic jsme pak šli pěšky.

| Rodina Holomkova: první zprava Elinka, vedle ní bratr Miloš |

A nebylo z toho nic?

Nebylo. Oni byli zbabělí ti poněmčenci. To se stalo na podzim ve čtyřiačtyřicátém. Tenkrát vybombardovali Brno. Němci se začali bát. Ale taky hlavně! Ten můj kamarád, co mě chránil, ten Jarek, měl ruce jak lopaty!

Začátek následujícího příběhu spadá do doby dřívější – zhruba do dvaadvacátého roku.

(...) My měli domek, starší, ale začali jsme si ho opravovat. Už vypadal pěkně, když se ze Slovenska přistěhoval nějaký Kiza, a ten nosil hákovéj kříž. Poněmčenec. Nastěhoval se do našeho domku. Museli jsme mu ho nechat. Ale pan starosta nám nechal na zahradě postavit jiný domek. On měl se svým bratrem stolárnu, dodali nám dřevo, a tak byl domek z prken, akorát že byl podezděný. Říkali jsme tomu „vékend“, jako víkend, že jo. A bydleli jsme tam tři léta a tři zimy. Když pak v květnu v patačtyřicátém přišli Rusové, tatínek šel a tomu Kizovi rozbil hubu. Musel se do druhého dne z našeho domku vystěhovat. Dům byl zaneřáděnej, on měl šest děcek, příšerně to zničily. Teprve když jsme si všechno opravili, mohli jsme se tam znovu nastěhovat. A to bylo v říjnu pětačtyřicet. Ten „vékend“ stojí v Nesovicích dodnes.

Paní Elinka prohlíží svůj „archív“ – fotografie, programy na romské festivaly, na nichž je uvedeno její jméno jako sólové zpěvačky, různá ocenění za skvělý pěvecký výkon. A tak přerušujeme vyprávění písni, kterou bohužel nemůžeme představit v neopakovatelném Elinčině provedení, ale aspoň uvedeme velmi starodávný text.

Mre churde čhavore
paš o paňi bešen
paš o paňi bešen
churďi poši jon chan
churďi poši jon chan

*Moje drobné děti
sedí u vody
sedí u vody
jedí drobný písek
jedí drobný písek*

Zajímají nás vzpomínky na Miroslava Holomka, Miloše, protože sestra Elinka je jednou z mála z nejstarší generace, kdo o něm může vyprávět. Jak jsme se z předchozího rozhovoru dověděli, Miloš byl jako „cikán“ vyloučen z gymnázia v Kyjově a vrátil se do Nesovic k rodině.

(...) Já taky měla začít chodit do gymnázia, ale už nám to neumožnili. Mně bylo třináct, necelých čtrnáct, a už mě nasadili do práce. Miloše taky. Jemu bylo patnáct. On dělal v Bučovicích, nábytek. Tehdy za války tam vyráběli nějaké dřevěné kostry na německá letadla. A Miloš to stříkal. Ale za tři měsíce tam tak onemocněl, že zvracel a vyplivoval zelený. Bylo mu

hrozně zle. Měl toho plný plíce. Doktor řekl: „Hochu, já ti napíšu, že máš silnou tuberkulózu. Tam dělat nesmíš, to bys umřel.“ No a tak mu doktor napsal, že není schopen pracovat, aby ho neposlali do Německa. Miloš pak byl doma a studoval. Učil se sám, aby mohl na vysokou. Samouk. Potom v září v pětačtyřicátém udělal maturitu a 1. října nastupoval na vysokou.

Podle čeho se učil? Pomáhal mu někdo?

Sám se učil, a jeden z Nesovic, Jožka Janíčků, mu nosil knížky. Spolu pak šli na vysokou, na sociální. Ten kamarád měl už odmaturováno a dělal někde v kanceláři. Češi do gymnázia mohli, my ne. On mu Jožka Janíčků sháněl knížky a pomáhal mu připravit se k maturitě. A pak, myslím, taky pan ředitel od nás z Nesovic. Tak to bylo jeho soukromé gymnázium. Miloš se moc rád učil. A rodiče to podporovali.

| Doc. Ing. Miroslav Holomek, CSc. – „Miloš“,
Elinčin starší bratr, zakladatel a předseda
Svazu Cikánů-Romů (1969-1973) |

Miloš mi kdysi vyprávěl, jak ho v první třídě nosil jeho strýček Tomáš do školy na zádech, protože neměl boty. To jste ještě bydleli ve Svatobořicích.

Tak to já už nevím, ale když to říkal, tak je to pravda. Miloš nikdy nelhal. Byl to strašně pravdomluvný člověk. Řekni, táto, že Miloš celej život nelhal! (*Paní Elinka se dovolává svého manžela a pan Machálek přikyvuje*). Miloš si zakládal na tom, aby o něm nikdo nic špatného nemohl říct.

(...) Nás stařenka vychovávala k velké poctivosti. My za ní jezdili každé prázdniny, na Vánoce, jakmile bylo volno. Nasedla jsem do vlaku a za stařečkem, za stařenkou. Ona říkala: „Děti, když uvidíte na zemi korunu, nezvedejte ji, protože by na vás mohl někdo říct, že Cikáni kradou. Jestli něco provede bílý dítě, dostane třeba jen facku, ale jestli to uděláte vy, odnesou to všichni Cikáni. Jste Cigáni, pamatujte si to! Každýho pozdravte a panu faráři polibte ruku, když ho potkáte. Musíte být desetkrát lepší než ten bílej, aby vás považovali za lidi.“

(...) Stařenka byla úžasně fajnová. Kdyby některá ženská vyvařila prádlo v hrnci, ve kterém se připravovalo jídlo, už to bylo „prastipen“ – znečištění, velký prohřešek. V životě by od takové ženské žádný Rom nevzal jídlo.

Stařenka od cizích lidí nikdy žádné jídlo nejedla. V létě chodila třeba pomáhat sedlákům na pole, a to jí vždycky děvečky přinesly jídlo, buchty jí přinesly, koláče, a stařenka přišla z pole a vyhodila to slepicím. „Copak já vím, jaká ta selka je?“

Jestli nedělá něco, co je „prastipen“!

Ano, jestli prostě není nečistá. A o mé stařence se říkalo: „Jo, copak Holomková! To je fajnová Cigánka!“

Stařenka ani stařeček neuměli číst a psát. Ale stařeček byl vysoce inteligentní člověk a já jsem ho milovala strašně. Krásně zpíval a ty písničky, co zpívám já, mám od něj.

Vy zpíváte romsky, ale jak to, že romsky nemluvíte?

Já romsky rozumím, ale doma na nás mluvili česky. Mezi sebou romsky hovořili, hlavně když chtěli, abychom jim nerozuměli. Ale na nás mluvili česky.

Miloš romsky uměl, on se naučil od strejdů a s Tomášem chtěli napsat romský slovník. No ale už k tomu nedošlo.

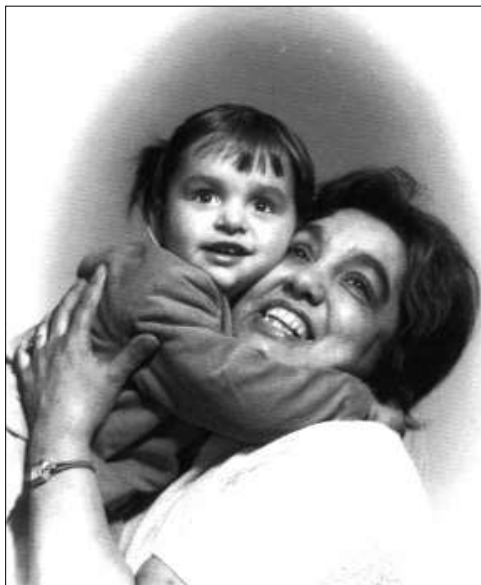
(...) Stařenka byla o sedm let starší než stařeček. Ale krásně spolu žili. Říká se: „Cigáni se hádají!“ Oni se v životě nehádali, v životě jí stařeček neodporoval, věděl, že je starší a moudřejší. Nikdy si neřekli křivýho slova. Oni byli vzor. Ve Svatobořicích byli vzorem spořádané rodiny.

Ohromně dali na to, aby jejich synové chodili do školy. Moje maminka do školy nechodila, protože v osmnáctém roce, když už škola byla povinná, jí bylo patnáct, a tak už do školy nešla. Ale její bratři šli. Tři z nich nastoupili do první třídy. Tomášovi bylo sedm, on byl narozený v jedenáctém roce, strýc Slávek byl narozený v sedmém roce, to znamená, že mu bylo jedenáct – a Pepek, ten Štěpán, tomu bylo třináct. Všichni tři nastoupili do první třídy. A strýc Pepek se za rok naučil to, co ostatní za osm let. Ale Tomášovi bylo teprve sedm, byl dost divokej, a tak řek jednou: „Kluci, nepudeme do školy!“ A šli pěkně za školu. Asi tři dny nebyli ve škole. Pan řídící potkal jejich tatínka, mého stařečka, a povídá: „Pavle, proč ti tvoji kluci nechodí do školy?“ „Jak to, že nechodí?“ „No nebyli ve škole!“ A Tomáš mi říkal, že jen jednou v životě dostal výprask od tatínka, a to bylo tehdy. „On na nás vzal jakýsi řemen, co měl na koně, ztřískal nás a řek: ‚Vy chcete být tak blbí jako jsem já?‘ No a Tomáš potom – jak se dříve chodilo na gymnázium z páté třídy – šel na gymnázium ze třetí. Pan řídící řek: „Pa-

vle, tvůj kluk na to má. Dej ho studovat.“ A stařeček řek: „Jak myslíte, pane řídící, já vás poslechnu.“ A tak měl Tomáš gymnázium a ti ostatní tři měšťanské školy. A kromě Tomáše skončili všichni v koncentráku.

Paní Elinka mluvila o mnoha dalších věcech, například o tom, jak její dvacetiletá dcera v roce 1968 emigrovala do Austrálie a nechala malou dceru u babičky s představou, že ji co nejdříve dostane přes Červený kříž. To se ovšem nepodařilo a tak babička vychovala kromě svých čtyř dětí ještě dítě páté – svou vnučku. Mladá matka, která se v Austrálii prosadila jako tanečnice, viděla svou dceru až když po dvanácti letech dostala vystěhovalecký pas a mohla se podívat zpátky domů. V Austrálii žije dodnes a rodiče ji tam byli navštívit.

Paní Machálková vyprávěla i tom, jak se seznámila se svým mužem – Machálkem, se kterým bude, dá-li Pán Bůh, v roce 2006 slavit diamantovou svatbu.

| S vnučkou Petruškou; prarodiče holčičku vychovali, protože nedostala povolení vycestovat za matkou Janou, která v roce 1968 emigrovala do Austrálie |

No začali jsme spolu kamarádit, když mně bylo sedumnáct – on je o půl roku starší než já. To bylo ještě za války. Mívali jsme takové tancovačky, v sobotu. To byl sokolský sál a zároveň kinosál. Zatemnili okno, a bylo to. No ale to bylo, že jsme se vodili za ruku. Ne jako dnes, že už hned spolu spí! Dva roky jsme spolu jenom chodili. Tajně. A když se to můj tatínek dověděl – to bylo! Já měla jenom bratry, byla jsem sama holka, a tatínek si myslel, že mě provdá snad za nějakého prince! V Brně byla textilní továrna, nějaký Bruno a spol., jejich syn, Honza – to už jsem říkala – za války nám vozil trička, tatínek to pak prodával. On byl čtyřicetiletý ročník, měl být nasazený do války, ale statkář u nás v Nesovicích ho vzal k sobě, že je jako u něj zaměstnaný. Ten Honza Bruno byl teda tři roky v Nesovicích. Byl to muzikant, hrál na všechno. A když byla zábava, on tančil jenom se mnou. Dokonce se začal kamarádit s Milošem, chodil jako by za ním, hrál s ním fotbal – ale já věděla, že fabrikantův syn by si nikdy nevzal Cikánku. No možná vzal – já nevím. Ale to už jsem potají chodila s mým mužem a on na toho Honzu strašně žárlil.

| Elinka s manželem a vnučkou Petruškou |

A měl důvod?

Neměl! To je jasný, že ne! Akorát že k nám ten Bruno chodil – my mu neříkali Honza, ale Bruno – a hrozně rád jedl cikánský jídla. Tatínek uměl výborně vařit.

(...) Když jsem se vdávala – hned po válce – stařenka mi řekla: „Vdáváš se, děvčico, brzy. Ale když už se vdáváš, pamatuj si: budeš mít děcka a kvůli děckám musíš umět zachovat rodinu. Muži jsou nádoba nestálá, na ženě je, aby rodinu udržela! Proto má žena zástěru, aby všechno zakryla.“

Z rozhovoru s paní Elinkou vybíráme ještě dvě epizody. Obě se odebraly ještě před válkou, ale přirozené vyprávění neplyne chronologicky jako učebnice dějepisu, vzpomínky přicházejí na přeskáčku, tak, jak je různé asociace přinesou na mysl. Na obě historky přišla řeč až na samém konci našeho rozhovoru.

A teď poslouchejte! Vy ho možná budete znát, toho Bartůška. On je indolog nebo něco takového. Josef Bartůšek.

Ano, Josef Bartůšek. Pracoval v Orientálním ústavu, zabýval se hindštinou, vietnamštinou, čínštinou – nevím, čím ještě. Ohromně zanícený byl pro romštinu. Ale ten už umřel – nejméně před dvaceti lety.

Já měla možná deset dvanáct roků a Tomáš ho přivedl k nám. Už tehdy studoval práva a ten Bartůšek studoval s ním. Prosil Tomáše, že chce strávit jedny prázdniny u Cikánů a tak byl u nás ve Svatobořicích. Naučil se moc dobře romsky. Chtěl, aby stařenka vařila obyčejný jídla. Se stařečkem a s mamčiným nejstarším bratrem jezdil na koňské trhy. S Tomášem a s Vinčkem chodil hrát fotbal A jednou byli hned za Svatobořicema – jak se to tam jmenuje? – Strážovice! Dvě rivalitní dědiny. Ty proti sobě hrály fotbal. A teď poslouchejte! Tomáš byl v obraně, Vincek hrál na křídle, a Vincek někoho kopl. Ten mu to oplatil a začali se okopávat. Tomáš viděl, že tamten kope Vincka...no a strhla se rvačka. A přidali se diváci. Tam stála nějaká mladá holka ve slováckém kroji, jak se tehdy ještě nosily, vedle teta Anča a strýček Slávek – a ten měl deštník, to tehdy bylo moderní – a ta holka zařvala: „Cigáne, co do něj

kopeš?“ A tetka: „Cos to řekla?“ a utrhla jí rukávec. A ta děvčica vedle sebe měla manžela, ten se do tetky pustil, tetka popadla od Slávka deštník – no mela! Mela! Tomáš měl polámaný dvě žebra. Bartůšek byl samozřejmě na naší straně, jenomže mu rozbili brejle, tak potom už nemoh nic. Ale moc si pochvaloval, jakou zažil krásnou rvačku. My ho měli rádi.

A teď, když byl v šedesátém devátém roce založený Svaz Cikánů-Romů a Miloše zvolili za předsedu, vynořil se najednou na podiu takovej malej, šedivej...no –

– dědek –

– s brejličkama, my seděli na galerii a teta Cili povídá mamince: „Hele, není to Bartůšek?“ A vtom už on vypráví, jak strávil ve Svatobořicích prázdniny u Holomkovic rodiny a že nás má moc rád. Když to skončilo, šli jsme na oběd, ocitli jsme se vedle sebe, já povídám: „Pane doktore...“ a on se na mě zadíval a povídá: „Ty jsi Emilka, vid’!“ Představte si, po padesáti letech mě poznal! Naposledy mě viděl, když mi bylo osm let.

| Elinčini strýcové z matčiny strany: Čeněk (vlevo) zemřel v Osvětimi ve 28 letech, Tomáš (uprostřed) se zachránil; vystudoval práva, působil jako vojenský prokurátor |

Ještě nám, paní Emilko, řekněte, jak jste přišla k tomu, že vám říkají Elinko?

Tak to vám musím říct, to je zajímavé. Moje teta Cili, ta Moravanka z Přerova, co si ji vzal strýc Štěpán, měla jako mladá holka přítelkyni Františku. Taky z Přerova. Rostly spolu, všude spolu chodily, a když se Cili začala potají scházet s mým strýcem, ta Františka ji kryla. Když se Cili vdávala, přijela jí na svatbu jenom ta její přítelkyně Františka. Jenomže ona se v té době už chystala jet do Ameriky za svým přítelem Jaroslavem. On byl skoro slepý. Velký hudebník! Jaroslav Ježek. Pak se vzali. Ona posílala Cilině z Ameriky balíky a jednou – to už byl možná Jaroslav Ježek mrtev – přijela se Františka Ježková za Cili podívat do Svatobořic. To už se jí tehdy neříkalo Františka, ale Francis. Přijela aerovkou, v takovém klobouku...dodnes ji vidím. A podívá se na mě a povídá: „Holčičko, ty máš tak pěkný oči! Jak se jmenuješ?“ A já povídám: „Emilka.“ A ona povídá: „Ahá, Elinka.“ A od té doby mi všichni začali říkat Elinko. Jak mě nazvala paní Francis Ježková.

| Při jednom z mnoha hudebních vystoupení |

Paní Emilie Machálková, Elinka, napsala knihu „Bolestné vzpomínky.“ Vydává ji Muzeum romské kultury v Brně. Tam se ti, koho její vyprávění zaujalo, dozvědí mnoho z toho, co jsme z našeho rozhovoru museli vynechat, a řadu dalších zajímavých informací nejen o paní Elince a o rodu Holomků.

Ke stručnému dokreslení obrazku už jenom dodáme, že paní Elinka má čtyři děti, tři dcery a jednoho syna (nejstarší dcera, učitelka, je už v důchodu a je jí šedesát

let). Čtyři děti učinily paní Elinku babičkou osmi vnoučat a vnoučata se postarala o šest pravnoučat, z nichž nejstarší už chodí na střední školu.

Poslední rok byl pro paní Elinku velice těžký, protože její muž prodělal těžký infarkt. Život mu zachránil mladý a přece už známý kardiolog MUDr. Vladimír Horváth, manžel Elinčiny prarčetě PhDr. Jany Horváthové, rozené Holomkové. (Pan doktor Horváth je Rom, syn významného hudebníka pana Gejzy Horvátha a bratr bývalé poslankyně v parlamentu ČR, Moniky Horákové). A tak teď, když je pan Machálek po náročné operaci jakoby znovuzrozen, zbývají manželům Machálkovým dva roky do diamantové svatby – tedy k tomu, aby oslavily šedesát let společného soužití. A tak už zbývá jen popřát paní Elince, celé její rodině a celému rodu

**Mi del o Del bacht sastipen
dej Bůh štěstí a zdraví**

MH

| Elinčina oblíbená písnička –
„Mre churde čhavore – Moje drobné děti“ |

Všechny fotografie zapůjčila paní Emilie Machálková ze svého rodinného archivu.

[illegible]

K rozhovoru s Elinkou Holomkovou-Machálkovou připojujeme faximile jejího „Vzpomínání“ na nejstaršího bratra Miroslava-Miloše.

1. Uvod
 2. Prvi svetovni vojna
 3. Medvojna doba
 4. Drugi svetovni vojna
 5. Medvojna doba
 6. Drugi svetovni vojna
 7. Medvojna doba
 8. Drugi svetovni vojna
 9. Medvojna doba
 10. Drugi svetovni vojna
 11. Medvojna doba
 12. Drugi svetovni vojna
 13. Medvojna doba
 14. Drugi svetovni vojna
 15. Medvojna doba
 16. Drugi svetovni vojna
 17. Medvojna doba
 18. Drugi svetovni vojna
 19. Medvojna doba
 20. Drugi svetovni vojna
 21. Medvojna doba
 22. Drugi svetovni vojna
 23. Medvojna doba
 24. Drugi svetovni vojna
 25. Medvojna doba
 26. Drugi svetovni vojna
 27. Medvojna doba
 28. Drugi svetovni vojna
 29. Medvojna doba
 30. Drugi svetovni vojna
 31. Medvojna doba
 32. Drugi svetovni vojna
 33. Medvojna doba
 34. Drugi svetovni vojna
 35. Medvojna doba
 36. Drugi svetovni vojna
 37. Medvojna doba
 38. Drugi svetovni vojna
 39. Medvojna doba
 40. Drugi svetovni vojna
 41. Medvojna doba
 42. Drugi svetovni vojna
 43. Medvojna doba
 44. Drugi svetovni vojna
 45. Medvojna doba
 46. Drugi svetovni vojna
 47. Medvojna doba
 48. Drugi svetovni vojna
 49. Medvojna doba
 50. Drugi svetovni vojna
 51. Medvojna doba
 52. Drugi svetovni vojna
 53. Medvojna doba
 54. Drugi svetovni vojna
 55. Medvojna doba
 56. Drugi svetovni vojna
 57. Medvojna doba
 58. Drugi svetovni vojna
 59. Medvojna doba
 60. Drugi svetovni vojna
 61. Medvojna doba
 62. Drugi svetovni vojna
 63. Medvojna doba
 64. Drugi svetovni vojna
 65. Medvojna doba
 66. Drugi svetovni vojna
 67. Medvojna doba
 68. Drugi svetovni vojna
 69. Medvojna doba
 70. Drugi svetovni vojna
 71. Medvojna doba
 72. Drugi svetovni vojna
 73. Medvojna doba
 74. Drugi svetovni vojna
 75. Medvojna doba
 76. Drugi svetovni vojna
 77. Medvojna doba
 78. Drugi svetovni vojna
 79. Medvojna doba
 80. Drugi svetovni vojna
 81. Medvojna doba
 82. Drugi svetovni vojna
 83. Medvojna doba
 84. Drugi svetovni vojna
 85. Medvojna doba
 86. Drugi svetovni vojna
 87. Medvojna doba
 88. Drugi svetovni vojna
 89. Medvojna doba
 90. Drugi svetovni vojna
 91. Medvojna doba
 92. Drugi svetovni vojna
 93. Medvojna doba
 94. Drugi svetovni vojna
 95. Medvojna doba
 96. Drugi svetovni vojna
 97. Medvojna doba
 98. Drugi svetovni vojna
 99. Medvojna doba
 100. Drugi svetovni vojna

ještě sporné, snadli student
byl chemikem.
Ole. Hrušel, měl své. Fungus!
plánu a ideologi. Ještě angaž a
bílá. Až byl velmi řízný,
bílá a je. Ještě dříve, práce,
byl pár důležitých incidentů pro
me. soukromí, ale je aktivní.
Svou dobu, a to se, má to
bílá. Jedině. V roce 1969
byl politice a tisku. Spas. souč.
a bílý. Byl zvolen. Vítězství.
byl i parlamentu. V. K. a. Pades.
se dostal. Byl. Ještě, student,
přibyl. Jisti. Další. To. To. To.
ale, potome. Byl. endem. prezidentem.
vítězství. Víťaz. a. to. to. to. to.
Hrušel. komu. svou. bílý.
mus. kromě. jinde. to. kromě,
před. byl. občanem. Byl. spás. dle.
plánu. a. to. ne. to. to. to. to. to.
bílá. a. to. to. to. to. to. to.
chování. Víťaz. a. to. to. to. to.
chování. a. to. to. to. to. to. to.
Hrušel. a. to. to. to. to. to. to.

nemohu psát s oči zavřený,
 jdu, vidí a já se před očima
 vidím, což je dost těžké, zvláště
 10.6.1949 zemřel.
 Otec byl velice chvilu, přelomem
 šel do knihovny, sledoval dění
 a hlavně měl jistotu, že Emilie
 přetrvá, nemůže to být vysvětleno
 ani vytrvalostí člověka,
 že má to u sebe jako
 Hon. Emilie Machálková
 BRNO 12.4.1997

Summary

Elinka tells her story

Emilie Machálková, née Holomková, is called Elinka by her whole family. This name was given to her by the wife of the famous Czech jazz composer Jaroslav Ježek. Francis, Ježek's wife, once visited the Holomeks to see a Czech friend who was married to one of Emilie's uncles. She started to call Emilie – a little girl at the time – Elinka, and the name stuck.

Elinka is descended from an old family of Moravian Roma, at least three of whose members have become well known: Jana Horváthová, Ph.D. is the director of the Muzeum of Romani Culture in Brno; Dr. Horváthová's father, Ing. (his title entitles him to be called "Engineer" in Czech) Karel Holomek, was chairman of the Romani Union in Moravia and was honored by President Havel in 2002; his father, an attorney, Tomáš Holomek, JD, was the first Romani university graduate in the Czech lands. Others might have attained fame, but most of her relatives were exterminated in Auschwitz and other concentration camps.

Elinka herself is a remarkable personality, as anyone who has heard her sing on the stage at Romani festivals or on LPs would say. The stories Mrs. Machálková tells are historically extremely valuable. They show how an entire Romani clan managed to integrate into society. Genocidal politics toward "Gypsies" during Second World War in the so-called "Protectorate of Bohemia and Moravia" affected even those who had found their place in society.

The fate of Elinka's immediate family was quite exceptional: They were saved from deportation because the mayor of Nesovice, the village in which they lived, stood up for them.

Elinka was born in the little village of Svatobořice in south Moravia on 25 November 1926, a year and a half after her older brother Miroslav (called Miloš), who has earned several academic titles and was a great fighter for the ethnic rights of Roma. In the period of the so-called "Prague Spring," he founded the Gypsy-Roma Union (1969) and was elected as its chairman. After the "Prague Spring" was totally suppressed, the Union of Roma was banned and Elinka's brother was persecuted. A second brother was born after her.

Elinka's family lived with her maternal grandparents, but had to move out when her mother's brother Štěpán got married and moved in with his wife. She was a "gadži," blonde and blue-eyed. Her parents locked her up at home to keep her from seeing her "gypsy," but she escaped. Elinka's grandmother was also against the marriage of her son to a "gadži," but to no avail.

Elinka's mother, Rozina, had married a half-Rom. He was homeless, a half-orphan with a cruel step-father (see the next article). He worked for Rozina's father as a horse-dealer and adopted his name Holomek, and so Holomek married Holomek.

One of the most interesting parts of the interview is a testimony about the destiny of the family during the Second World War. One evening, they learned that Gypsies from Svatobořice would be taken to a slaughterhouse in Brno and, from there, they would proceed to a gypsy camp in Hodonín u Kunštátu and then to Auschwitz. Elinka, who lived in Nesovice at that time, took her cousin Růženka and her grandmother back to her home in Nesovice and thus saved them. She was unable to save her grandfather. More than thirty members of the Holomek family were deported.

Her older brother Miloš had been living in Svatobořice with his grandparents because he was going to secondary school in nearby Kyjov. But during the war he was expelled from the school for being a gypsy and returned home to Nesovice. That was lucky because otherwise he would also have been taken.

Nesovice had an exceptional mayor, Jan Kilián. He and the police constable went to the Gestapo in Prague and fought for the Holomek family. They were supposed to be transported to the slaughterhouse in Brno like the Roma from Svatobořice. The Holomeks were already waiting at the station when the mayor came back from Prague, extremely tired, but happy to be able to pass them the documents which exempted them from being transported. Elinka's mother fainted. The family was saved.

Elinka's brother Miloš continued to study privately at home. After the war ended, he graduated from high school and entered Charles University in Prague.

Elinka loved her grandparents. Her grandmother brought her children up to be honest. Her grandfather could not read or write, but was a highly intelligent man. He sang beautifully, and the songs Mrs. Machálková sings are songs she learned from him.

Mrs. Machálková spoke about many other things, for example, of her daughter, who emigrated to Australia in 1968 at the age of twenty and left her little daughter behind with her mother. She assumed the Red Cross would send the child to her. This did not happen and Elinka brought up her grandchild along with her four other children. Mrs. Machálková's daughter, who became a dancer in Australia, saw her daughter twelve years later when she received an emigration passport and was able to go back home. The daughter still lives in Australia and her family visits her.

Mrs. Emilie Machálková wrote a book, "Painful Memories," which was published by the Museum of Romani Culture in Brno. It is full of captivating stories and a great deal of information about Elinka, the Holomeks and much more.

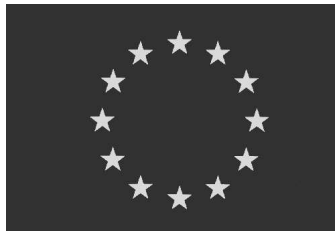
God willing, in two years Elinka will celebrate her "diamond wedding" – sixty years of married life with her Moravian husband. Recently his life was saved by Elinka's niece's Romani husband, Vladimír Horváth, M.D., an outstanding cardiothoracic surgeon.

Valerie Levy

E jagori labol, o čhonoró švicinel,
o Roma bešen avka peske,
o Deloro pre lende dikhel avka peske.

ZŠ Jarovnice (AG)

Romano džaniben - ňilaj 2005
Sborník romistických studií

Vydává Společnost přátel časopisu Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Biskupcova 78, 130 00 Praha 3
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.